

บทที่ 7 กริยาอาชยาด

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากเรียนบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. อธิบายความหมายของกริยา และองค์ประกอบกริยาอาชยาดได้
2. อธิบายความหมายของวิภัตติกริยา รูปวิภัตติกริยา โดยเฉพาะวิภัตติอาชยาดหมวดวัตตมานาได้
3. บอกกาลในกริยาอาชยาดได้
4. บอกบท ความหมายของบท ชนิดของบทในกริยาอาชยาดได้
5. บอกวจนะ ความหมายของวจนะ ชนิดของวจนะในกริยาอาชยาดได้
6. อธิบายความหมายของบุรุษ ชนิดของบุรุษ การแจกวิภัตติของบุรุษ ความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษกับวิภัตติกริยาอาชยาดได้
7. อธิบายความหมายของธาตุ การแบ่งหมวดธาตุ ศัพท์ธาตุในหมวดธาตุต่าง ๆ ได้
8. อธิบายความหมายของปัจจัย ปัจจัยประจำหมวดธาตุ โดยเฉพาะปัจจัยประจำหมวดธาตุในกรรตุวาก
9. อธิบายความหมายของวาก ชนิดของวาก การใช้กรรตุวากในประโยค

รายละเอียดของเนื้อหา

กริยาอาชยาด

กริยาอาชยาด หมายถึงกริยาสำคัญ (Finite Verbs) ในประโยค เช่น นโร อหารํ ภูษติ แปลว่า อันว่าคน ย่อมกิน ซึ่งอาหาร คำว่า ภูษติ (ย่อมกิน) จัดเป็นคำกริยาอาชยาด

กริยาอาชยาด ประกอบด้วยส่วนประกอบ 8 ส่วนคือ

1. วิภัติ	2. กาล
3. บท	4. วจนะ
5. บุรุษ	6. ธาตุ
7. วาจก	8. ปัจจัย

1. วิภัติ

วิภัติ ในที่นี้หมายถึงวิภัติกริยาอาชยาด วิภัติกริยาอาชยาด หมายถึง ส่วนที่นำไปต่อท้ายธาตุหลังตัวปัจจัย เช่น สุนาติ (ย่อมฟัง) แยกเป็น สฺ ธาตุในความว่า ฟัง ณา เป็นปัจจัย ติ เป็นวิภัติ วิภัติกริยาอาชยาดเมื่อลงท้ายธาตุแล้วเป็นเครื่องหมายบอก กาล บท วจนะ บุรุษ ได้ตั้งจะกล่าวต่อไป

วิภัติกริยาอาชยาด แบ่งเป็น 8 หมวดคือ

1. หมวดวัตตมานา (Present indicative tense)
2. หมวดบัญญัติ (Imperative and Benedictive)
3. หมวดสัตตมี (Optative or Potential)
4. หมวดปโรกษา (Past perfect tense)
5. หมวดหิยัตตนี (Past imperfect tense)
6. หมวดอชัตตนี (Aorist tense)
7. หมวดภวิสสันติ (Future tense)
8. หมวดกาลาติปัตติ (Conditional tense)¹²

ในชั้นนี้จะกล่าวเฉพาะหมายเลข 1 คือวิภัติกริยาในหมวดวัตตมานาเท่านั้น

¹²A.P. Buddhaddatt. op. cit., p.75.

1. วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ

วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ มออยู่ 12 ต้ว (ปรสสบท 6 ต้ว อตตโนบท 6 ต้ว) เมอหน้ไป ปรกกบท้ยธตูลห้งต้วปรกจยล้แล้ว ปรนเครอภมยบกกกอลได้ คอวิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณบอ กปรกจบันกอล บอภทท้ห้งสบทได้ คอบอกปรสสบทลลออตตโนบท บอกบุรุษสรรรพณมท้ห้ง 3 คอ ปรธมบุรุษ มธยมบุรุษ ลลออุตมบุรุษ ลลอบอกภวจนะท้ห้ง 2 คอ เอภวจนะลลอภพหุภวจนะได้
วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ แภงปรนบท บุรุษ ลลอภวจนะ ดงนี้

วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ

บุรุษ	1. ปรสสบท		2. อตตโนบท	
	เอภวจนะ	ภพหุภวจนะ	เอภวจนะ	ภพหุภวจนะ
1. (ปรธม)	ต	อนุต	เต	อนุเต
2. (มธยม)	ล	ถ	เส	วุเห
3. (อุตม)	ม	ม	เอ	มุเห

2. กอล

กอล (tense) คอเวลลลอแห่งการกระทำของต้วปรธธณนในปรโยค กอลในภษณบอลลล แภงปรน 3 กอลคอ ปรกจบันกอล อตตทกอล ลลออนนคตทกอล

1. ปรกจบันกอล แพลลว่า อยู่, ย่อม, จะ แภงปรน 3 ทลคค้แปลดงนี้

- 1.1 ปรกจบันท้ แพลลว่า อยู่ ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ
- 1.2 ปรกจบันท้ลลออตต แพลลว่า ย่อม ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ
- 1.3 ปรกจบันท้ลลออนนคต แพลลว่า จะ ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณ

2. อตตทกอล แพลลว่า ลลแล้ว, ได้ลลแล้ว แภงใช้ทลคค้ภกรรยภมวตวัตตมณณท้ดตทต่าง ๆ

- 2.1 อตตทกอลท้มอ้ก้กำหนด แพลลว่า ลลแล้ว ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณปรธกรรช
- 2.2 อตตทกอลลล่งลลแล้ววณนี้ แพลลว่า ลลแล้ว ถ้ลลมี อ อยู่หน้ แพลลว่า ได้.....ลลแล้ว ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณท้ยตตทนี้
- 2.3 อตตทกอลลล่งลลแล้ววณนี้ แพลลว่า ลลแล้ว ถ้ลลมี อ อยู่หน้ แพลลว่า ได้.....ลลแล้ว ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณท้ยตตทนี้

3. อนนคตทกอล แพลลว่า จก, จก.....ลลแล้ว แภงปรน 2 อย่างคอ

- 3.1 อนนคตทกอลแห่งปรกจบัน แพลลว่า จก ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณท้ภท้ลลลนต
- 3.2 อนนคตทกอลแห่งอตตท แพลลว่า จก....ลลแล้ว ใช่วิภัติภังกรรยภมวตวัตตมณณท้ภท้ลลลนต

วิภัตติกริยาหมวดที่เหลื่อคือ หมวดบัญญัติ บอความบังคับ ความหวังและความอ่อนวอน
วิภัตติกริยาหมวดสัตตมี บอความยอมตาม ความกำหนดและความรำพึง

3. บท

บท (Pada) คือฝ่ายหรือหมวดของวิภัตติกริยา กล่าวคือวิภัตติกริยาแต่ละหมวดมี 12 คำ
แบ่งออกเป็น 2 บท ดังนี้

1. **ปรัสสบท** แปลว่าบทเพื่อผู้อื่น บทนี้มีรูปวิภัตติกริยา 6 คำและวิภัตติกริยา 6 คำนี้เป็น
เครื่องหมายบอกรรตวจก (Active Voice) และเหตุกรรตวจก

2. **อัสตโนบท** แปลว่าบทเพื่อตน บทนี้มีรูปวิภัตติกริยา 6 คำและวิภัตติกริยา 6 คำนี้เป็น
เครื่องหมายบอกรรตวจก ภาวววจกและเหตุกรรตวจก

4. วจนะ (Numbers)

วิภัตติกริยาอาชยาด บอวจนะเหมือนกับการแจกวัดินาม วจนะในวิภัตติกริยาอาชยาด
แบ่งเป็น 2 วจนะคือ

1. เอกวจนะ (Singular number) หมายถึงคนหรือสิ่งของสิ่งเดียว

2. พหุวจนะ (Plural number) หมายถึงคนหรือสิ่งของตั้งแต่สองคนหรือสองสิ่งขึ้นไป ดูการ
ใช้วจนะกับวิภัตติกริยาในวิภัตติกริยาหมวดวัตตมานา

5. บุรุษ (Persons)

วิภัตติกริยาอาชยาดแต่ละหมวด จัดเป็นบุรุษสรรพนามได้ด้วย บุรุษสรรพนามแบ่งเป็น
3 บุรุษ ดังนี้

1. **ปฐมบุรุษ หรือประณมบุรุษ** คือบุรุษที่ 1 ภาษาบาลีจัดเป็นบุรุษที่ 1 แต่ในภาษาไทย
และภาษาอังกฤษ จัดเป็นบุรุษที่ 3 ประณมบุรุษใช้ ต ศัพท์ แทนบุคคลที่เราพูดถึง และต้องนำ ต
ศัพท์นั้นไปแจกด้วยวิภัตตินามได้ 3 เพศ เพศชาย วิภัตติที่ 1 เอกวจนะ แจกวิภัตติเป็น โส แปลว่า เขา
เท่ากับ he ในภาษาอังกฤษ พหุวจนะแจกวิภัตติเป็น เต แปลว่า เขาทั้งหลาย ภาษาอังกฤษใช้ they
เพศหญิง วิภัตติที่ 1 เอกวจนะมีรูปเป็น สา แปลว่า หล่อน ภาษาอังกฤษใช้ she พหุวจนะมีรูปเป็น
ตา, ตาโย แปลว่า หล่อนทั้งหลาย ภาษาอังกฤษคือ they เพศที่ 3 วิภัตติที่ 1 เอกวจนะมีรูปเป็น ตั
แปลว่า มัน ภาษาอังกฤษใช้ it พหุวจนะแจกวิภัตติเป็น ตานี แปลว่า มันทั้งหลาย ภาษาอังกฤษเป็น
they

เทียบกับภาษาอังกฤษได้ดังนี้ โส = he, เต = they, สา = she ตา, ตาโย = they, ตั = it,
ตานี = they

2. **มัชฌิมปริส หรือมัชฌมบุรุษ** ได้แก่บุรุษที่ 2 บาลีใช้ตรงกับภาษาไทยและอังกฤษ บุรุษนี้ใช้ ตุมฺห คัพท์และต้องนำ ตุมฺห คัพท์นี้ไปแจกวิภัตตินามได้ 2 เพศ คือเพศชายและเพศหญิง แจกวิภัตติเหมือน วิภัตติที่ 1 เอกวจนะมีรูปเป็น ตฺวํ แปลว่า ท่าน = You, พหูวจนะมีรูปเป็น ตุมฺเห แปลว่า ท่านทั้งหลาย = You

3. **อุตตมปริส หรืออุตตมบุรุษ** ได้แก่บุรุษที่ 3 ในภาษาบาลี ส่วนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดเป็นบุรุษที่ 1 อุตตมบุรุษใช้ อมฺห คัพท์และต้องนำ อมฺห คัพท์นี้ไปแจกวิภัตตินามได้ 2 เพศคือเพศชายและเพศหญิง ทั้งสองเพศแจกวิภัตติเหมือนกัน วิภัตติที่ 1 เอกวจนะแจกวิภัตติเป็น อหํ แปลว่า ข้าพเจ้า = I พหูวจนะแจกวิภัตติเป็น มยํ แปลว่าพวกเรา = We

บุรุษสรรพนามต้องมีความสัมพันธ์กับวิภัตติกริยาอาชยาด กล่าวคือถ้าบุรุษสรรพนามที่ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยค (แจกด้วยวิภัตติที่ 1 ทั้งสองวจนะ) เป็นบุรุษใด วจนะใด วิภัตติกริยาอาชยาด ต้องใช้ตรงกับบุรุษนั้น วจนะนั้น เช่น โส (เขา) เป็นประณมบุรุษ เอกวจนะ วิภัตติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานา ต้องใช้ ติ (โส.....ติ) เต (เขาทั้งหลาย) วิภัตติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานาต้องใช้ อนฺติ (เต.....อนฺติ) ตฺวํ (ท่าน) วิภัตติกริยาอาชยาดต้องใช้ สิ (ตฺวํ.....สิ) ตุมฺเห (ท่านทั้งหลาย) วิภัตติกริยาอาชยาดต้องใช้ ถ (ตุมฺเห.....ถ) อหํ (ข้าพเจ้า) วิภัตติกริยาอาชยาดต้องใช้ มิ (อหํ....มิ) มยํ (พวกเรา) วิภัตติกริยาอาชยาดต้องใช้ ม (มยํ.....ม)

ตัวอย่าง ต่อไปนี้ขอ นำ ลิขฺ (เขียน) ไปแจกวิภัตติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานา ตรงกับบุรุษสรรพนามทั้งสาม ดังนี้

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส ลิขติ	เต ลิขนฺติ
2.	ตฺวํ ลิขสิ	ตุมฺเห ลิขถ
3.	อหํ ลิขามิ	มยํ ลิขาม

แม้วิภัตติกริยาในหมวดอื่น ๆ ก็มีวิธีใช้โดยนัยเดียวกันนี้

6. ธาตุ (Roots)

ธาตุ (Roots) คือรากศัพท์คือคำดั้งเดิมของนามศัพท์และกริยาศัพท์ธาตุแต่ละตัวมีคำแปลแต่ยังนำไปใช้ในประโยคไม่ได้ เช่น สุ (ฟัง) จิตฺ (คิด) ปุจฺจ (ถาม) ลิขฺ (เขียน) ต้องการนำไปใช้ในประโยค ต้องนำธาตุนั้นไปประกอบด้วยปัจจัยและวิภัตติ เช่น สุ + ณฺ + ติ - สุณาติ (ย่อมฟัง) ลิขฺ + อ + ติ - ลิขติ (ย่อมเขียน) ธาตุที่ประกอบด้วยปัจจัยและวิภัตติกริยาอาชยาดเรียบร้อยแล้วเรียกว่าบทกริยา สามารถนำไปใช้ในประโยคได้ เช่น โส วจนํ สุณาติ แปลว่า อันว่าเขา ย่อมฟัง ซึ่งคำ เป็นต้น

ลักษณะธาตุ

ธาตุมีลักษณะสำคัญ พอกำหนดได้ ดังนี้

1. ธาตุมีพยัญชนะตัวเดียวกันก็มี เช่น ทา (ให้) ปา (ตี) ฐา (ยืน) ธา (ทรงไว้) ซี (ชนะ) จิ (สั่งสม) นิ (นำไป) กี (ซื้อ) ซี (สิ้นไป) สุ (ฟัง) วุ (ร้อยรัด) ภู (เป็น, อยู่, คือ) เป็นต้น
 2. ธาตุมีพยัญชนะ 2 ตัว เวลาอ่านออกเสียงพยางค์เดียว โดยถือพยัญชนะต้นธาตุเป็นพยัญชนะเดียว พยัญชนะตัวที่ 2 เป็นตัวสะกด ไม่ออกเสียง เวลาเขียนในภาษาไทยให้ใส่จุด (.) ใต้พยัญชนะตัวที่สองนั้น เช่น วิฑู (รู้) อ่านว่า วิด - Vid (to know) ภิทู (แตก, ทำลาย) อ่านว่า พิต - bhid (to break) เป็นต้น
 3. ธาตุที่มีพยัญชนะ 3 ตัว เวลาอ่านออกเสียงให้ออกเสียงพยางค์เดียว พยัญชนะตัวที่ 3 ไม่ออกเสียงให้ใส่จุด (.) ใต้พยัญชนะนั้น แต่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด ตัวสะกดใช้พยัญชนะตัวที่สอง เช่น จินต (คิด) อ่านว่า จิน - cint (to think) มนต (ปรึกษา) อ่านว่า มัน - mant (to consult) ตกฏ (ตริ่กตรอง) อ่านว่า ตัก - takk (to consider) เป็นต้น
- มีบางตำราอย่างตำราแบบเรียนบาลี เล่ม 1 หน้า 8 ของท่าน ศ.เอ.พี.พุทธทศตตะ มหานายกเถระ ชาวลังกา ออกเสียงธาตุที่มีพยัญชนะสองตัวหรือสามตัว ออกเสียงที่พยัญชนะตัวสุดท้าย ปัจจุบันท่านเขียนเป็น Paca¹² อ่านว่า ปะ-จะ ในหนังสือเล่มอื่น ๆ ของท่านก็ออกเสียงโดยนัยเดียวกันนี้
4. ธาตุบางตัวมีการเปลี่ยนแปลงรูปเวลานำไปแจกวินัดติ เช่น คม (ไป) เปลี่ยนรูปเป็น คจจุ เวลาแจกวินัดติกริยาหมวตวัตตมานา (ปัจจุบันกาล) และหมวตอชัตตนี (อดีตกาล) ส่วนที่บอกอนาคตกาลให้คง คม ธาตุไว้ตามเดิม ทิส (เห็น) เปลี่ยนรูปเป็น ปสสุ ใช้ในกาลทั้งสาม ธาตุที่มีลักษณะเช่นนี้ไม่มากนัก
 5. ธาตุที่มีพยัญชนะตัวเดียวและมีเสียงเป็น อี อี อุ อุ ให้เปลี่ยนสระต้นธาตุเป็นพยัญชนะอัฒสระ คือ อี อี เป็น ย อุ อุ เป็น ว แต่ธาตุบางตัวก็ไม่เปลี่ยน ที่เปลี่ยนเช่น ภู ธาตุเปลี่ยนเป็น ภว + อ + ติ มีรูปเป็น ภวติ (ย่อมาเป็น) เป็นต้น

¹²A.P. Buddhaddatt, Op. cit., p

ธาตุ 8 หมวด

ธาตุในบาลีแบ่งเป็น 8 หมวด¹³ บางตำราจัดเป็น 7 หมวด¹⁴ (ไม่จัดหมวด คหฺ ธาตุ)
ธาตุ 8 หมวด มีดังนี้

1. ธาตุหมวดที่ 1 เรียกว่าหมวดภูธาตุ เพราะมี ภู ธาตุเป็นธาตุแรก ภู ธาตุแปลว่า เป็น, อยู่, คือ เท่ากับ Verb to be ในภาษาอังกฤษ ธาตุหมวดที่ 1 เช่น คมฺ (ไป) จรฺ (เที่ยวไป, ประพฤติ) วสฺ (อาศัย) ลิขฺ (เขียน) ลิกฺข (ศึกษา) ปุจฺจ (ถาม) ลภ (รับ, ได้) ปจฺ (ทวง, ต้ม) มรฺ (ตาย) ชีวฺ (มีชีวิตอยู่) หสฺ (หัวเราะ) ยาจฺ (ขอ) ปตฺ (ตก) ตรฺ (ข้าม) รกฺษ (รักษา) ปิวฺ (ดื่ม) ปจฺ (กล่าว, พูด) วทฺ (กล่าว, พูด) ภาสฺ (กล่าว, พูด) ทา (ให้) ปา (ดื่ม) รฺฐา (ยืน) ปสฺส (เห็น) สึ (นอน) ธาวฺ (วิ่ง) เป็นต้น

2. ธาตุหมวดที่ 2 เรียกว่าหมวดรุธฺ ธาตุเพราะมี รุธฺ ธาตุเป็นศัพท์แรก รุธฺ แปลว่ากัน, ปิด ธาตุที่อยู่ในหมวดนี้ได้แก่ ภูชฺ (กิน) มุจฺ (ปล่อย, หลุด, พัน) ภิทฺ (แตก, ทำลาย) ฉิทฺ (ปิด) ลิปฺ (ฉาบทา) เป็นต้น

3. ธาตุหมวดที่ 3 เรียกว่าหมวด ทิว ธาตุ ทิว แปลว่า เล่น ธาตุที่อยู่ในหมวดนี้ได้แก่ พุชฺ (รู้) มุหฺ (หลง) มุสฺ (ลืม) รชฺ (น้อย) นึ (นำ) ชี (ลื่นไป) เป็นต้น

4. ธาตุหมวดที่ 4 เรียกว่าหมวด สฺ ธาตุ สฺ ธาตุแปลว่า ฟัง ธาตุในหมวดนี้ได้แก่ วฺ (ร้อยรัด) ลี (ผูก) เป็นต้น

5. ธาตุหมวดที่ 5 เรียกว่าหมวด กิ ธาตุในคำว่า ชื้อ เต็ม วิ อุปสรรคเป็น วิกฺกึ แปลว่า ชาย ธาตุในหมวดนี้ได้แก่ ชิ (ชนะ) ฐฺ (กำจัด) จิ (สั่งสม) ลฺ (ตัด, เกี่ยว) ญา (รู้) ผ (มัด, โปรง) เป็นต้น

6. ธาตุหมวดที่ 6 เรียกว่าหมวด คหฺ ธาตุในคำว่าถือเอา มีธาตุตัวเดียว

7. ธาตุหมวดที่ 7 เรียกว่าหมวด ตนฺ ธาตุในคำว่า แม่ไป ธาตุในหมวดนี้ได้แก่ กรฺ (ทำ) สกฺก (สามารถ) ชาครฺ (ตื่น) เป็นต้น

8. ธาตุหมวดที่ 8 เรียกว่าหมวด จฺรฺ ธาตุในคำว่า ลัก, ชโมย ธาตุในหมวดนี้ได้แก่ จินฺต (คิด) มนฺต (ปรึกษา) ตกฺก (ตริตรอง) ลกฺษ (กำหนด) พนฺธ (ผูก, มัด) คนฺ (นับ) ปุชฺ (บูชา) ปาลฺ (คุ้มครอง, รักษา) เป็นต้น

¹³สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ : อายยาดและกิดกั (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 160.

¹⁴A.P. Buddhaddatt, Op. cit., p.10.

7. วาจก (Voices)

วาจก (Voices) แปลว่า ผู้กล่าว, ผู้พูด หมายถึงคำกริยาอาชยาดมีความสัมพันธ์กับตัวประธาน ประธานเป็นผู้ทำเอง ผู้ถูกทำ ผู้ใช้และผู้ถูกใช้ให้ทำวาจกในบาลีมี 5 วาจก ดังนี้

1. กรรตุวาจก (Active Voice) หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ทำเองในประโยค เช่น ปุตุโต อาหาร รุกขชติ แปลว่า อันว่าบุตร ย่อมกิน ซึ่งอาหาร เป็นต้น

2. กรรมวาจก (Passive Voice) หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ถูกกระทำ คำที่ทำหน้าที่เป็นกรรมในประโยคกรรตุวาจกกลายเป็นตัวประธานในประโยคกรรมวาจก เช่น ปตุเตน อาหารโร รุกขชิตเต แปลว่า อันว่าอาหาร อันบุตร ย่อมกิน เป็นต้น

3. ภาววาจก กล่าวถึงความมี, ความเป็น ไม่ระบุผู้ทำหรือกรรม เช่น เตน ภูยเต แปลว่า อันเขา เป็นอยู่ เป็นต้น

4. เหตุกรรตุวาจก (Causal Active Voice)¹⁵ หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ใช้ให้คนอื่นทำ เช่น ปิตา ปตุตฺตํ อาหาร รุกขชติ แปลว่า อันว่าบิดา ยังบุตร ให้กินอยู่ ซึ่งอาหาร บิดา (อันว่าบิดา) ทำหน้าที่เป็นประธาน ปตุตฺตํ (ยังบุตร) ทำหน้าที่เป็นการิตกรรม (กรรมอันเขาใช้ให้ทำ) เป็นต้น

5. เหตุกรรมวาจก (Causal Passive Voice)¹⁶ หมายถึงตัวกรรมทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคและมีคนใช้ให้ทำ เช่น ปิตุณา ปตุเตน อาหารโร รุกขชปิยเต แปลว่า อันว่าอาหาร อันบิดา ยังบุตร ให้กินอยู่

ปิตุณา (อันบิดา) เป็นเหตุกรรตา คือเป็นผู้ใช้

ปตุเตน (ยังบุตร-ใช้บุตร) เป็นการิตกรรม

อาหารโร (อันว่าอาหาร) เป็นเหตุกรรม คือสิ่งที่บิดาใช้ให้บุตรทำ และเป็นตัวประธานในประโยค

รุกขชปิยเต เป็น กริยาอาชยาด ภูษ (กิน) ลง ณาเป ปัจจัย และลง ย ปัจจัย ลง อิ อาคม เต เป็นวิภคติกิริยาอาชยาด

หมายเหตุ วิภคติกิริยาอาชยาด หมวดวัตตมานา ปรัสสบท ตามกฎบอกว่ วิภคติกิริยา หมวดวัตตมานานี้ บอกรรตุวาจกและเหตุกรรตุวาจก แต่ในตำราบางเล่มกล่าวว่า วิภคติหมวดนี้เป็นกรรมวาจกและเหตุกรรมวาจก ก็ได้ เช่น ปียติ (ถูกดื่ม – is drunk) กรียติ (ถูกทำ – is done)¹⁷ หรือปิยติ (ถูกใช้ให้นำไป – is caused to carry)¹⁸ เป็นต้น แม้ในตำราบาลีไวยากรณ์พิเศษ ของ หลวงเทพดรญาณุศิษย์ ก็ใช้วิภคติฝ่ายปรัสสบท เช่น ปียติ (อันเขาดื่ม)¹⁹ เป็นต้น

¹⁵A.P. Buddhaddatta. p. 120.

¹⁶Loc.cit.

¹⁷Ibid p. 115.

¹⁸Ibid p. 120.

¹⁹หลวงเทพดรญาณุศิษย์ (ทวี ธรรมธัช ป. 9), บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม 3 อาชยาด (นครหลวงฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515), หน้า 87.

8 ปัจจัย (suffix)

ปัจจัย (Suffix) คือส่วนที่ลงท้ายธาตุหน้าวิภัติกิริยาอาชยาด เช่น สุนาติ (ย่อมฟัง) = ส + นา + ตี ธาตุคือ ส ปัจจัยคือ นา วิภัติคือ ตี กรโรติ (ย่อมทำ) = กร + โอ + ตี กร เป็นธาตุ โอ เป็นปัจจัย ตี เป็นวิภัติ กิริยาอาชยาด เป็นต้น

ปัจจัยกิริยาอาชยาด แบ่งออกเป็น 5 หมวดตามวาก ในชั้นนี้จะกล่าวเฉพาะปัจจัยหมวดที่ 1 คือปัจจัยในหมวดกรรตุวากเท่านั้น ส่วนปัจจัยที่เหลือจะกล่าวเมื่อตอนกล่าวถึงหัวข้อวากนั้น ๆ โดยตรง

ปัจจัยในกรรตุวาก

ปัจจัยในกรรตุวากมี 10 ตัว อ เอ ย ณ ณา นา ณาหา โอ เณ ญย ปัจจัย 10 ตัวนี้ แบ่งลงในธาตุ 8 หมวดได้ดังนี้

1. ธาตุหมวดที่ 1 คือหมวด ฎ ธาตุ ลง อ, เอ ปัจจัยตัวใดตัวหนึ่ง อ ปัจจัยลงแล้วลบ อ ทั้ง เอ ปัจจัยลงแล้วลบ อ เหลือแต่สระ - เช่น ปจ + อ + ตี - ปจติ (ย่อมหุง) ปจ + เอ + ตี - ปเจติ (ย่อมหุง) ลิข + อ + ตี - ลิขติ (ย่อมเขียน) ลิข + เอ + ตี - ลิขเอติ (ย่อมเขียน) เป็นต้น

2. ธาตุหมวดที่ 2 คือหมวด รุ ธาตุ ธาตุหมวดนี้ลง อ เอ ปัจจัยเหมือนธาตุหมวดที่ 1 แตกต่างจากธาตุในหมวดที่ 1 คือ ในหมวดธาตุที่ 2 ให้ลงนิคคหิตอาคม (°) ลงที่พยัญชนะตัวแรกของธาตุ เสร็จแล้วให้เปลี่ยนนิคคหิตนั้นเป็นพยัญชนะตัวที่ 5 (สุดท้าย) ของพยัญชนะตัวที่ตามมา เช่น รุ + อ + ตี - รุธติ (ย่อมตัด) ให้ลงนิคคหิต (°) ที่พยัญชนะ รุ เป็น รุ เสร็จแล้วเปลี่ยนนิคคหิตเป็นพยัญชนะตัวที่ 5 ของพยัญชนะตัวที่ตามมาเป็นตัว ฐ พยัญชนะวรรคนี้ได้แก่ ต ท ธ น พยัญชนะตัวที่ 5 ของวรรคนี้ได้แก่ตัว น จาก รุ ฐ เป็น รุ ฐ ประกอบด้วย อ ปัจจัย ตี วิภัติ มีรูปเป็น รุ ฐติ (ย่อมตัด) หรือบว่า ภู ฐติ (ย่อมกิน) มาจาก ภู ฐ (กิน) ลงนิคคหิต (°) ที่พยัญชนะตัวแรกของธาตุเป็น ภู ฐ เปลี่ยนนิคคหิต (°) เป็นพยัญชนะตัวที่ 5 ของพยัญชนะตัวที่ตามมาเป็นตัว ช พยัญชนะตัวที่ 5 ของวรรคนี้คือตัว ญ พยัญชนะวรรคนี้ได้แก่ จ ฉ ช ฌ ญ ภู ฐ จึงเป็น ภู ฐ ญ ประกอบด้วย อ ปัจจัย ตี วิภัติ มีรูปเป็น ภู ฐ ญติ (ย่อมกิน) เป็นต้น คำที่อยู่ในหมวด รุ ธาตุ เช่น มุ ญจติ (ย่อมปล่อย) ภู ฑติ (ย่อมทำลาย) ฉิน ฑติ (ย่อมตัด) เป็นต้น

3. ธาตุหมวดที่ 3 ได้แก่หมวด ทิว ธาตุ ธาตุหมวดนี้ลง ย ปัจจัย ย ปัจจัยถ้าลงในธาตุมีพยัญชนะตัวเดียว ให้คง ย ไว้ เช่น นิ + ย + ตี - นียติ (ย่อมนำไป) ซี + ย + ตี - ซียติ (ย่อมลั่นไป) ถ้าธาตุมีพยัญชนะสองตัวให้เอา ย ปัจจัยกับพยัญชนะท้ายธาตุเป็นรูปพยัญชนะอื่น ๆ พยัญชนะท้ายธาตุเป็น ว ให้นำ ย ปัจจัยกับ ว เปลี่ยนรูปเป็น พุพ เช่น ทิว + ย + ตี - ทิวพุติ (ย่อมเล่น)

พยัญชนะท้ายธาตุเป็น ฤ กับ ย ปัจจัยเป็น ชณ เช่น พุฤ + ย + ติ - พุชณติ (ย่อมรู้, ย่อมตื่น) เป็นต้น

พยัญชนะท้ายธาตุเป็น หุ กับ ย ปัจจัยเป็น ยห เช่น มุหุ + ย + ติ - มุยหติ (ย่อมหลง) เป็นต้น

พยัญชนะท้ายธาตุเป็น ส กับ ย ปัจจัยเป็น สส เช่น มุส + ย + ติ - มุสสติ (ย่อมลืม) เป็นต้น

พยัญชนะท้ายธาตุเป็น ช กับ ย ปัจจัยเป็น ชช เช่น รช + ย + ติ - รชชติ (ย่อมยอม) เป็นต้น

4. ธาตุหมวดที่ 4 คือหมวด ส ธาตุ ลง ณ ณา ปัจจัย ปัจจัย 2 ตัวนี้ลงแล้วคงรูปไว้ตามเดิม เช่น ส + ณา + ติ - สณาติ (ย่อมฟัง) ส + ณ + ติ - สโนติ (ย่อมฟัง) เป็นต้น

5. ธาตุหมวดที่ 5 คือหมวด กี ธาตุ ลง นา ปัจจัย นา ปัจจัยคงรูปไว้ตามเดิม เช่น กี + นา + ติ - กีนาคติ (ย่อมซื้อ) วิ + กี + นา + ติ - วิกีกีนาคติ (ย่อมขาย) ญา + มา + ติ - ชานาคติ (ย่อมรู้) แปลง ญา เป็น ชา

6. ธาตุหมวดที่ 6 คือหมวด คห ธาตุ ในความว่า ถือเอา ลง ณา ปัจจัย ปัจจัยตัวนี้คงรูปไว้ตามเดิม ลบท้ายธาตุ เช่น คห + ณา + ติ - คณหาติ (ย่อมถือเอา) เป็นต้น

7. ธาตุหมวดที่ 7 คือหมวด ตน ธาตุ ในความว่า แม่ไป ปัจจัยในธาตุหมวดนี้ได้แก่ โอ ปัจจัย โอ ปัจจัยตัวนี้ลงแล้วลบ อ ทิ้งเหลือแต่ โ- เช่น ตน + โอ + ติ - ตโนติ (ย่อมแม่ไป) กร + โอ + ติ - กโรติ (ย่อมทำ) เป็นต้น

8. ธาตุหมวดที่ 8 ได้แก่ หมวด จรุ ธาตุ ในความว่า ลัก, ชโมย ปัจจัยประจำหมวดธาตุนี้ได้แก่ ฌ ญย ปัจจัย ปัจจัย 2 ตัวนี้ เมื่อนำไปประกอบท้ายธาตุ ให้ลบพยัญชนะ ฌ เสียเหลือแต่สระอย่าง ฌ ปัจจัย ลบ ฌ เหลือ - ญย ลบ ฌ เหลือ ย เสร็จแล้วให้พฤทธิสระต้นธาตุ ธาตุมีพยัญชนะสองตัว พยัญชนะต้นธาตุเป็นเสียง อ เปลี่ยนเป็น อา ต้นธาตุเป็นเสียง อิ เปลี่ยนเป็น เอ ต้นธาตุเป็น อุ เปลี่ยนเป็น โอ เช่น คณ + ฌ + ติ - คาณติ (ย่อมนับ) จรุ + ฌ + ติ - โจเรติ (ย่อมชโมย) จรุ + ญย + ติ - โจรายติ (ย่อมลัก) เป็นต้น

ถ้าพยัญชนะต้นธาตุเป็นเสียงยาว หรือพยัญชนะต้นธาตุมีตัวสะกดคงไว้ตามเดิม เช่น ปาล + ฌ + ติ - ปาเลติ (ย่อมรักษา) ปาล + ญย + ติ - ปาลยติ (ย่อมรักษา) ปาล + ฌ + ติ - ปุเชติ (ย่อมบูชา) ปุช + ญย + ติ - ปุชยติ (ย่อมบูชา) พยัญชนะต้นธาตุมีตัวสะกด เช่น ตก + ฌ + ติ - ตกเกติ (ย่อมตริกตรอง) ตก + ญย + ติ - ตกทยติ (ย่อมตริกตรอง) จิน + ฌ + ติ - จินเตติ (ย่อมคิด) จิน + ญย + ติ - จินทยติ (ย่อมคิด) เป็นต้น

การแจกวิภัติกิริยาอาชยาด

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการแจกวิภัติกิริยาอาชยาดในธาตุ 8 หมวด

1. ธาตุหมวดที่ 1

1. ปจ (ทงตัม)

วิภัติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวาท)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประณม.	โส ปจติ	เต ปจนติ
2. มัธยม.	ตวํ ปจสิ	ตุมเห ปจถ
3. อุดม.	อหํ ปจามิ	มยํ ปจาม

2. ลิข (เขียน)

บุรุษ	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส ลิขติ	เต ลิขนติ
2.	ตวํ ลิขสิ	ตุมเห ลิขถ
3.	อหํ ลิขามิ	มยํ ลิขาม

3. คม (ไป)

บุรุษ	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส คจจติ	เต คจจนติ
2.	ตวํ คจจสิ	ตุมเห คจจถ
3.	อหํ คจจามิ	มยํ คจจาม

หมายเหตุ ธาตุในหมวดที่ 1 ลง อ ปัจจัย ลบ อ เสีย

2. ธาตุหมวดที่ 2

1. รฐ (กั้น, ปิด)

วิภัตติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวาจก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประถม.	โส รฐนติ	เต รฐนฺติ
2. มัธยม.	ตฺวํ รฐสิ	ตฺมฺहे รฐถ
3. อุดม.	อหํ รฐามิ	มยํ รฐาม

2. ฤษ (กิน)

บุรุษ	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส ฤษติ	เต ฤษนฺติ
2.	ตฺวํ ฤษสิ	ตฺมฺहे ฤษถ
3.	อหํ ฤษามิ	มยํ ฤษาม

หมายเหตุ ลง อ ปัจจัย ลบ อ เสย

3. ธาตุหมวดที่ 3

1. นี (นำไป)

วิภัตติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวาจก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประถม.	โส นียติ	เต นียนฺติ
2. มัธยม.	ตฺวํ นียสิ	ตฺมฺहे นียถ
3. อุดม.	อหํ นียามิ	มยํ นียาม

2. พุธ (ฐั)

บุรุษ	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส พุชฌติ	เต พุชฌนติ
2.	ตวํ พุชฌสิ	ตุมहे พุชฌถ
3.	อหํ พุชฌามิ	มยํ พุชฌาม

หมายเหตุ ลง ย ปัจจัย นียติ คง ย ไว้ พุชฌติ เปลี่ยน ย กับ ช เป็นชฌ

4. ธาตุหมวดที่ 4

1. ส (พึง)

วิภัติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรสสบท (กรรตุวจาก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประถม.	โส สฺนาคิ	เต สฺนนติ
2. มัธยม.	ตวํ สฺนาคิ	ตุมहे สฺนาถ
3. อุดม.	อหํ สฺนาคิ	มยํ สฺนาค

หมายเหตุ ลง ณ ปัจจัย คง ณ ไว้ตามเดิม

5. ธาตุหมวดที่ 5

1. กิ (ชื่อ)

วิภัติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรสสบท (กรรตุวจาก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประถม	โส กิณาคิ	เต กิณนติ
2. มัธยม	ตวํ กิณาคิ	ตุมहे กิณาถ
3. อุดม	อหํ กิณาคิ	มยํ กิณาค

2. ญา (ฐั)

บุรุษ	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส ชานาติ	เต ชานนุติ
2.	ตุว ชานาสิ	ตุมุเท ชานาถ
3.	อหฺ ชานามิ	มยฺ ชานาม

หมายเหตุ แปลง ญา ธาตุเป็น ชา ลง นา ปัจจัย นา คงไว้ตามเดิม

6. ธาตุหมวดที่ 6

1. คหฺ (ถือเอา)

วิภัติหหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวจาก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประณม.	โส คณหาติ	เต คณนุติ
2. มัธยม.	ตุว คณาสิ	ตุมุเท คณหาถ
3. อุดม.	อหฺ คณามิ	มยฺ คณาม

7. ธาตุหมวดที่ 7

1. กรฺ (ทำ)

วิภัติหหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวจาก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประณม.	โส กรโติ	เต กรโนติ
2. มัธยม.	ตุว กรสิ	ตุมุเท กรโถ
3. อุดม.	อหฺ กรมิ	มยฺ กรโหม

2. ตนุ (แม่ไป)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส ตโนติ	เต ตโนติ
2.	ตวํ ตโนสิ	ตุมहे ตโนถ
3.	อหํ ตโนมิ	มยํ ตโนม

8. ธาตุหมวดที่ 8

1. จรุ (ลัก, ขโมย)

วิภัตติหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล)

ปรัสสบท (กรรตุวจาก)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1. ประถม.	โส โจเรติ	เต โจเรติ
2. มัธยม.	ตวํ โจเรสิ	ตุมहे โจเรถ
3. อุดม.	อหํ โจเรมิ	มยํ โจเรม

หมายเหตุ ลง ณ ปัจจัย ลบ ณ พฤทธิ อู เป็น โอ

1.	โส โจรยติ	เต โจรยติ
2.	ตวํ โจรยสิ	ตุมहे โจรยถ
3.	อหํ โจรยามิ	มยํ โจรยาม

หมายเหตุ ลง ญย ปัจจัย ลบ ณ เหลือแต่ ย

2. จินตุ (คิด)

บุรุษสรรพนาม	เอกวจนะ	พหูวจนะ
1.	โส จินเตติ	เต จินเตติ
2.	ตวํ จินเตสิ	ตุมहे จินเตถ
3.	อหํ จินเตมิ	มยํ จินเตม

หมายเหตุ ลง ณ ปัจจัย ลบ ณ เหลือ - ไม่พฤทธิสระต้นธาตุ เพราะต้นธาตุมีตัวสะกด ทุ เป็นตัวสะกด

แบบฝึกหัด

1. จงนำธาตุต่อไปนี้ไปแจกด้วยวิภัติกิริยาอาชยาด หมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล) ประสพท (กรรตุวาจก) ให้ครบทุกบุรุษสรรพนามและทุกวจนะ

วส (อยู่อาศัย)	ลภ (ได้รับ)
ปิว (ดื่ม)	ภช (กิน)
ภท (แตก, ทำลาย)	มุส (ลืม)
ว (ผูก)	ช (ชนะ)
จ (สั่งสม)	กร (ทำ)
ปช (บูชา)	ปาล (รักษา)
จินต (คิด)	

2. แปลไทยเป็นบาลี

ตัวอย่าง

1. อันว่าเขา ย่อมหุง ซึ่งอาหาร
= โส อาหาร ภุชชติ
2. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมอยู่ ในบ้าน
= อห คามา วสามิ

คำอธิบาย

1. อันว่าเขา ย่อมหุง ซึ่งอาหาร

อันว่าเขา เป็นบุรุษสรรพนาม อันว่าเขาเป็นประณมบุรุษ เอกวจนะ แจกด้วยวิภัติที่ 1 เอกวจนะ มีรูปเป็น โส

ย่อมหุง เป็นคำกริยาอาชยาด สังเกตได้จากคำแปลว่า ย่อม เป็นกริยาอาชยาดในวิภัติ หมวดวัตตมานา คำว่า หุง มาจากธาตุว่า ปจ (หุง) ปจธาตุเป็นธาตุในหมวดที่ 1 ลง อ เอ ปัจจัย ในที่นี้ลง อ ปัจจัย วิภัติกิริยาต้องเป็นบุรุษและวจนะเดียวกันกับตัวประธานคือ โส โส เป็นประณมบุรุษ เอกวจนะ วิภัติกิริยาประณมบุรุษ เอกวจนะคือ ตี จึงมีรูปเป็น ปจติ (ย่อมหุง)

ซึ่งอาหาร เป็นคำแปลมาจากวิภัตินามที่ 2 เอกวจนะ สังเกตได้จากคำแปลว่า ซึ่ง...ศัพท์ว่าอาหาร ได้แก่ อาหาร รูปยอวิภัติที่ 2 เอกวจนะ ได้แก่ อ จึงแจกวิภัติเป็น อาหาร (ซึ่งอาหาร)

ในการเรียงคำในประโยค ประโยคในภาษาไทย ประธานเรียงไว้ต้นประโยค กริยาเรียงไว้หลังตัวประธาน กรรมเรียงไว้ข้างหลังกริยา ในประโยคภาษาบาลี ตัวประธานเรียงไว้ต้นประโยค กริยาอาชยาดเรียงไว้ท้ายสุดประโยค กรรมเรียงไว้ข้างหน้า กริยาประโยคภาษาไทยว่า อันว่าเขา ย่อมหุงซึ่งอาหาร เรียงเป็นประโยคบาลีว่า โส อาหารํ ปจติ.

2. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมอยู่ในบ้าน

อันว่าข้าพเจ้า เป็นอุคตมบุรุษ แจกด้วยวิภัติที่ 1 เอกวจนะมีรูปเป็น อหฺ แปลว่าข้าพเจ้า ทำหน้าที่เป็นตัวประธาน เรียงไว้ต้นประโยค

ย่อมอยู่ เป็นคำกริยาอาชยาด บอกปัจจุบันกาล สังเกตได้จากคำแปลว่า ย่อม ใช้วิภัติหมวดวัตตมานา วิภัติกริยาต้องใช้ให้ตรงกับตัวประธาน ตัวประธานคือ อหฺ วิภัติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานา ที่เป็นอุคตมบุรุษ เอกวจนะ ได้แก่ มิ คำว่า อยู่ มาจากธาตุว่า วสุ (อยู่) เป็นธาตุอยู่ในหมวดที่ 1 ลง อ เอ ปัจจัยในที่นี้ลง อ ปัจจัย ลบ อ เหลือแต่สระที่อาศัย อ บาลีเสียง อ ไม่ปรากฏรูปเป็นวิสรรชนีย์เหมือนในภาษาไทย แต่เขียนด้วยอักษรโรมันจึงมีสระ a วสุ + อ + มิ = วสามิ (ย่อมอยู่) มิ และ ม วิภัติในวัตตมานา เมื่อลงท้ายธาตุ สระต้นธาตุเป็นเสียงสั้น ให้ทำเป็นเสียงยาวเสมอไป เพราะฉะนั้นจึงมีรูปเป็น วสามิ ไม่ใช่ วสมิ คำอื่น ๆ ก็โดยนัยเดียวกันนี้

ในบ้าน คำว่า ใน เป็นคำแปลมาจากวิภัติที่ 7 เอกวจนะ เพศชาย รูปย่อวิภัติเป็น สมิ มฺหิ เอ ศัพท์ว่า บ้านได้แก่ คาม แจกวิภัติเป็น คามสมิ ในที่นี้ใช้ เอ จึงมีรูปเป็น คาม

ในการเรียงคำในประโยค มีคำอธิบายตามนัยข้อ 1

ต่อไปนี้เป็นแบบฝึกหัด

1. อันว่าเขา ย่อมเห็น ซึ่งนก
2. อันว่าเขาทั้งหลาย ย่อมเที่ยวไป ในบ้าน
3. อันว่าท่าน ย่อมกล่าว ซึ่งคำพูด
4. อันว่าท่านทั้งหลาย ย่อมนำไป ซึ่งสิ่งทั้งหลาย
5. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมไป สู่บ้าน
6. อันว่าพวกเรา ย่อมขอ ซึ่งศีลทั้งหลาย
7. อันว่าพระพุทธเจ้า ย่อมกล่าว ซึ่งธรรมะ
8. อันว่ามนุษย์ทั้งหลาย ย่อมกิน ซึ่งอาหาร
9. อันว่าพระพุทธเจ้า ย่อมตรัสรู้ ซึ่งธรรมะ

10. อันว่าพระสงฆ์ ย่อมฟัง ซึ่งธรรมะ ของพระพุทธเจ้า
11. อันว่าพวกเรา ย่อมชนะ ซึ่งศัตรูทั้งหลาย
12. อันว่าคนทั้งหลาย ย่อมรู้ ซึ่งภาษาทั้งหลาย
13. อันว่าท่านทั้งหลาย ย่อมถือเอา ซึ่งวัตถุทั้งหลาย
14. อันว่าท่าน ย่อมกระทำ ซึ่งบุญทั้งหลาย
15. อันว่าท่านทั้งหลาย ย่อมขโมย ซึ่งผลไม้ทั้งหลาย

3. จงแปลประโยคบาลีต่อไปนี้เป็นภาษาไทย

ตัวอย่าง

1. มยํ สีสานิ ยาจาม.
- อันว่าพวกเรา ย่อมขอ ซึ่งศีลทั้งหลาย
2. นรา ปญฺหํ ปุจฺจนติ.
- อันว่าคนทั้งหลาย ย่อมถาม ซึ่งปัญหา

คำอธิบาย

1. มยํ สีสานิ ยาจาม. - อันว่าข้าพเจ้า ย่อมขอ ซึ่งศีลทั้งหลาย

1. มยํ เป็นอุตมบุรุษ พหูวนะ แปลว่าอันว่าพวกเรา ตรงกับภาษาอังกฤษคือ we
 2. สีสานิ ศัพท์เดิมเป็น สีส แปลว่า ศีล จัดเป็นเพศที่ 3 อานิ เป็นรูปย่อของวิภัตติที่ 1, 2 พหูวนะ ในที่นี้เป็นวิภัตติที่ 2 พหูวนะ แปลว่า ซึ่ง...ทั้งหลาย สีสานิ จึงแปลว่า ซึ่งศีลทั้งหลาย

3. ยาจาม เป็นคำกริยาอาขยาด ศัพท์เดิมมาจาก ยาจฺ ธาตุในความว่า ขอ ม เป็นวิภัตติกริยา หมวตวัตตมานา และเป็นอุตมบุรุษ พหูวนะ อา ที่ จา นั้น เป็นเสียงสระที่เดิมเป็น อ ที่จะเป็น อา มีรูปเป็น ยาจาม

2. นรา ปญฺหํ ปุจฺจนติ แปลว่า อันว่าคนทั้งหลาย ย่อมถาม ซึ่งปัญหา

1. นรา ศัพท์เดิมเป็น นร แปลว่าคนผู้ชาย เป็นเพศชาย อ การันต์ อา เป็นรูปย่อวิภัตติที่ 1 พหูวนะ แปลว่า อันว่าคนทั้งหลาย บางครั้ง อา ที่ นรา อาจจะเป็นวิภัตติที่ 5 เอกวนะ แปลว่า จาก ก็ได้ แต่ในที่นี้เป็นวิภัตติที่ 1 เพราะเป็นตัวประธานในประโยค

2. ปญฺหํ ศัพท์เดิมเป็น ปญฺห แปลว่าปัญหา หรือคำถาม จัดเป็นเพศชาย อ การันต์ เสียง อ ที่เป็นรูปนิคคหิตบน ห์ นั้น เป็นรูปย่อวิภัตติที่ 2 เอกวนะ ปญฺหํ จึงแปลว่า ซึ่งปัญหา

3. ปุจฉุนฺติ เป็นคำกริยาอาชยาด ศัพท์เดิมเป็น ปุจฉุ แปลว่า ถาม เป็นธาตุอยู่ในหมวดธาตุที่ 1 ให้ลง อ เอ ปัจจัย ลงแล้วลงบ อ วิภตติกริยาในที่นี้คือ อนฺติ เป็นวิภตติกริยาในประสมบุรุษ พหูวนจะตรงกับตัวประธาน จึงมีรูปเป็น ปุจฉุนฺติ (ย่อมถาม)

ต่อไปนี้เป็นแบบฝึกหัด

1. นรา สุริยํ ปสฺสนฺติ.
2. สกุณฺโณ รุกฺเข นิสิตฺติ.
3. โส อุกํ ปิวติ.
4. เต คานํ คจฺจนฺติ.
5. ตวํ สกฺนํ มฺนุจฺสิ.
6. ตุมฺहे ปุตฺเต นียถ.
7. อหํ วิหารे ฐมฺมํ สฺนฺนามิ.
8. มยํ อุโปสฺสเถ สีลาณี ยาจาม.
9. วิณฺชิชา สกุณฺเณ กิณฺนฺติ.
10. โส ผลาณี คณฺหาตี.
11. พุทฺธสฺส ฐมฺโม โลเก ตฺโนตี.
12. โจรา วาณิซฺสฺส สฺนฺเช โจเรณฺติ.
13. โจโร ปาปิ กโรตี.
14. นโร กุสฺลํ กโรตี.
15. พุทฺโธ ฐมฺมํ ภาสตี.
16. อสฺสา คาเม ธาวนฺตี.
17. ตุมฺहे หตฺเถน หรถ.
18. วาณิโซ ฐนํ ลภตี.
19. อหํ ปณฺณํ ลิชามิ.
20. มยํ ปาลีภาสํ ลิกฺขาม.

4. จงเติมบุรุษสรรพนามและกริยาอาชยาดให้ถูกต้อง สำหรับคำกริยา ได้ให้ธาตุพร้อมทั้งคำแปล
ในวงเล็บให้แจกปัจจัยประจำหมวดธาตุและวิภัติให้ถูกต้อง

1. นคเร วสติ.
2. อุทกํ ปิวนติ.
3. สุริยํ ปสฺสสิ.
4. วเน จรณ.
5. คาเม วสามิ.
6. ภาสํ ภาสาม.
7. มยํ วานเร (จฺร - ลัก)
8. อหํ อาหารํ (ภุช - กิน)
9. ตุมฺहे สฺนเช (นี - นำ)
10. ตวํ ฐมฺมํ (สุ - ฟัง)
11. เต วาณิช - สฺมา สกฺเณ (ii - ชื่อ)
12. โส ปุပ္ผํ (คห - ถือเอา)
13. ตวํ วิหาเร ปุณฺณํ (กร - ทำ)
14. อหํ คาเม (วส - อยู่)
15. ตุมฺहे กสฺกสฺส โคเณ (จฺร - ลัก)
16. เต คาเม อาหารํ (ปจ - หุง)
17. โส พุทฺธสฺส ฐมฺมํ (ญ 1 - รู้)
18. มยํ สีลานิ (รกฺช - รักษา)
19. อหิ ปาลีภาสํ (ลิกฺช - ศึกษา)
20. เต วเน (จฺร - เทียวไป)

5. จงเลือกคำตอบข้อย่อยที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. อันว่ามนุษย์ ย่อมอยู่ในโลก

1. มนุสฺโส โลเก วสหนฺติ.
3. มนุสฺโส โลเก วสสิ.

2. มนุสฺโส โลเก วสตี.
4. มนุสฺโส โลเก วสามิ.

2. อันว่าเมีย ย่อมกล่าว ซึ่งคำพูด

1. ภริโย วาจํ ภาสตี.
3. ภริยา วาจํ ภาสหนฺติ.

2. ภริยา วาจํ ภาสตี.
4. ภริยา วาจํ ภาสสิ.

3. อันว่าพ่อค้า ย่อมซื้อ ซึ่งอาวุธทั้งหลาย

1. วาณิโซ อวูธํ กีนาคี.
3. วาณิโซ อวูเธ กีนาคี.

2. วาณิโซ อวูธํ กีนหนฺติ.
4. วาณิโซ อวูธานิ กีนาคี.

4. อันว่าเขาทั้งหลาย ย่อมเห็น ซึ่งนกทั้งหลาย

1. เต สกุนฺณํ ปสฺสหนฺติ.
3. เต สกฺุณฺเน ปสฺสตี.

2. เต สกฺุณฺเน ปสฺสหนฺติ.
4. เต สกฺุณฺณํ ปสฺสตี.

5. อันว่าพวกเรา ย่อมขอ ซึ่งศีลทั้งหลาย

1. มยํ สีลํ ยาจามิ.
3. อหํ สีลานิ ยาจามิ.

2. มยํ สีลานิ ยาจามิ.
4. อหํ สีลานิ ยาจาม.

6. ชโน อุทกํ ปิวตี.

1. อันว่าชน ย่อมดื่ม ซึ่งน้ำ
3. อันว่าชน ย่อมดื่ม ด้วยน้ำ

2. อันว่าชน ย่อมดื่ม ซึ่งน้ำทั้งหลาย
4. อันว่าชน ย่อมดื่ม ด้วยน้ำทั้งหลาย

7. ทาริกา สาลา ยวสหนฺติ.

1. อันว่าเด็กหญิง ย่อมอยู่ ด้วยศาลา
3. อันว่าเด็กหญิง ย่อมอยู่ บนศาลา

2. อันว่าเด็กหญิง ย่อมอยู่ ซึ่งศาลา
4. อันว่าเด็กหญิง ย่อมอยู่ เพื่อศาลา

8. ตฺวํ ธนานิ ลภสิ.

1. อันว่าท่าน ย่อมได้ ซึ่งทรัพย์
3. อันว่าท่าน ย่อมเห็น ซึ่งทรัพย์ทั้งหลาย

2. อันว่าท่าน ย่อมได้ ซึ่งทรัพย์ทั้งหลาย
4. อันว่าท่าน ย่อมเห็น ซึ่งทรัพย์

9. อหํ สกฺุณฺเน โจเรมิ.

1. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมเห็น ซึ่งนกทั้งหลาย
3. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมซื้อ ซึ่งนกทั้งหลาย

2. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมขโมย ซึ่งนกทั้งหลาย
4. อันว่าข้าพเจ้า ย่อมขาย ซึ่งนกทั้งหลาย

บทสรุป

1. กริยาอาชยาด หมายถึงกริยาสำคัญในประโยค เช่น นโร อาหารุ ภุชติ. แปลว่า อันว่าคนย่อมกิน ซึ่งอาหาร คำว่า ภุชติ เป็นกริยาแท้ เรียกว่า กริยาอาชยาด
2. กริยาอาชยาด ประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ ๆ 8 ส่วนคือ วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก และปัจจัย
3. วิภัติอาชยาด คือส่วนที่ลงท้ายธาตุหลังตัวปัจจัย เช่น สุนาติ (ย่อมฟัง) สฺ เป็นธาตุในความว่า ฟัง ณา เป็นปัจจัยประจำหมวดธาตุ ติ เป็นวิภัติกริยา
4. วิภัติกริยาอาชยาด แบ่งออกเป็น 8 หมวดคือ หมวดวัตตมานา บอกรัจจุบันกาล หมวดอัชชัตตนิ บอกรอดีตกาล และหมวดภวิสสันติ บอกรอนาคตกาล วิภัติกริยานอกจาก 3 หมวดดังกล่าวที่เหลือให้ดูหัวข้อวิภัติกริยาอาชยาด
5. วิภัติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานา (ปัจจุบันกาล) บุรุษที่ 1 คือ ติ อนนติ, บุรุษที่ 2 คือ สิ ธ, บุรุษที่ 3 คือ มิ ม.
6. กาล คือเวลาแห่งการกระทำของตัวประธานในประโยค กาลในบาลีมี 3 กาล คือ ปัจจุบันกาล แปลว่า ย่อม, อยู่ ใช้วิภัติกริยาอาชยาดหมวดวัตตมานา ออดีตกาล แปลว่า แล้ว, ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้...แล้ว ใช้วิภัติกริยา อาชยาดหมวดอัชชัตตนิ และอนาคตกาล แปลว่า จัก ใช้วิภัติกริยา อาชยาด หมวดภวิสสันติ.
7. บท คือฝ่ายหรือกลุ่มของวิภัติกริยาอาชยาด วิภัติกริยาอาชยาดแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายหรือ 2 บท คือ ปรัสสบทและอัตตโนบท
8. ปรัสสบท คือบทเพื่อผู้อื่น วิภัติกริยาอาชยาดฝ่ายนี้ลงท้ายธาตุแล้ว บอกรรตุวาจก และเหตุกรรตุวาจก
9. อัตตโนบท คือบทของตน วิภัติกริยาอาชยาดฝ่ายนี้ลงท้ายธาตุแล้ว บอกรรนวาจก ภาววาจก และเหตุกรรนวาจก
10. วจนะคือคำบอกจำนวนนับของค่านามว่ามีมากน้อยเพียงไร วจนะในวิภัติกริยาอาชยาดแบ่งเป็น 2 วจนะคือ เอกวจนะ หมายถึงคนหรือสิ่งของอันเดียว สำหรับบุพพวจนะนั้น หมายถึงคนหรือสิ่งของต่างแต่สงขณสงขณ

11. บุรุษ ได้แก่บุรุษสรรพนาม วิภัตติกริยา วิภัตติกริยาอาชยาดแบ่งเป็นบุรุษสรรพนาม 3 บุรุษคือ ประถมบุรุษ มัธยมบุรุษ และอุดมบุรุษ
12. ประถมบุรุษ ภาษาบาลีใช้เป็นบทที่ 1 ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้เป็นบุรุษที่ 3 ประถมบุรุษ ใช้ ต ศัพท์ และต้องนำ ต ศัพท์ไปแจกวิภัตตินามได้ 3 เพศ เพศชาย วิภัตติที่ 1 โส (เขา) เต (เขาทั้งหลาย) เพศหญิง สา (หล่อน) ตา ตาโย (หล่อนทั้งหลาย) เพศที่ 3 ตั (มัน) ตานิ (มันทั้งหลาย).
13. มัธยมบุรุษ ใช้บุรุษตรงกันทุกภาษา บุรุษนี้ใช้ ตุมห ศัพท์ และต้องนำ ตุมห ศัพท์ไปแจกวิภัตติได้ 2 เพศคือ เพศชายและเพศหญิง ทั้งสองเพศแจกวิภัตติเหมือนกัน วิภัตติที่ 1 ทั้งสองวณะคือ ตูว (ท่าน) ตุมเห (ท่านทั้งหลาย).
14. อุดมบุรุษ ใช้ อมห ศัพท์ และต้องนำ อมห ศัพท์ไปแจกวิภัตตินามได้ 2 เพศ คือเพศชายและเพศหญิง แจกวิภัตติเหมือนกันทั้งสองเพศ วิภัตติที่ 1 ทั้งสองวณะคือ อห (ข้าพเจ้า) มย (พวกเรา).
15. ธาตุ คือรากศัพท์ หรือคำดั้งเดิมของคำนามและคำกริยา เช่น สฺ (ฟัง) ชี (ชนะ) จิตฺ (คิด) ปุจฺจ (ถาม) ลิขฺ (เขียน) เป็นต้น ธาตุในกริยาอาชยาดแบ่งออกเป็น 8 หมวด
16. วาจก แปลว่าผู้กล่าว ผู้บอก หมายถึงคำที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างคำกริยากับตัวประธาน โดยเฉพาะกริยาแท้คือกริยาอาชยาด วาจกแบ่งเป็น 5 วาจก
17. กรรตุวาจก (Active Voice) หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ทำเองในประโยค เช่น ปุตุโต อาหารํ ภูณฺชติ แปลว่าอันว่าบุตร ย่อมกิน ซึ่งอาหาร เป็นต้น
18. กรรมวาจก (Passive Voice) หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ถูกกระทำและทำหน้าที่เป็นตัวประธานในประโยค เช่น ปุตุเตน อาหารโร ภูณฺชียเต แปลว่า อันว่าอาหาร (อันบุตร ย่อมกิน) เป็นต้น
19. ภาววาจก กล่าวเฉพาะความมี ความเป็นเท่านั้น ไม่ระบุตัวประธาน เช่น เตน ภูณฺชเต แปลว่า อันเขา เป็นอยู่ เป็นต้น
20. เหตุกรรตุวาจก (Causal Active Voice) หมายถึงตัวประธานเป็นผู้ใช้ให้คนอื่นทำในประโยค เช่น ปิตา ปุตุตฺ อาหารํ ภูณฺชติ แปลว่า อันว่าบิดา ยังบุตร ให้กินอยู่ ซึ่งอาหาร เป็นต้น
21. เหตุกรรมวาจก (Causal Passive Voice) หมายถึงตัวกรรมเป็นผู้กระทำ และทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคและมีคนใช้ให้ทำ เช่น ปิตุณา ปุตุเตน อาหารโร ภูณฺชียเต แปลว่า อันว่าอาหาร อันบิดา ใช้บุตร ให้กินอยู่ เป็นต้น

22. ปัจจัย คือส่วนที่ลงท้ายธาตุ หน้าวิภัตติกริยาอาชยาด เช่น สุนาติ แปลว่า ย่อมฟัง สุ เป็น ธาตุ
 ณา เป็นปัจจัย ติ เป็นวิภัตติกริยา เป็นต้น
23. ปัจจัยแบ่งออกเป็น 5 หมวดตามวาก ปัจจัยในกรรตุวากมี 10 ตัวคือ อ เอ ย ญ ณา นา ฤหา
 โอ ฌ ญย
 กรรตุวากมีปัจจัยคือ ย ปัจจัย ลง อิ อาคมหน้า ย
 ภาววาก ลง ย ปัจจัย
 เหตุกรรตุวาก มีปัจจัย 4 ตัวคือ ฌ ญย ณาเป ณาปย ,
 เหตุกรรตุวาก ลงปัจจัย 10 ตัวในกรรตุวากและลงเหตุปัจจัยคือ ณาเป และลง ย ปัจจัย
 พร้อมทั้งลง อิ อาคมหน้า ย ปัจจัย เช่น ปาจาปิยเต, เป็นต้น
24. อ เอ ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 1 อ เอ ลบตัว อ เหลือเฉพาะสระเท่านั้น อ เอ ปัจจัย ลงในหมวดธาตุ
 ที่ 2 แต่ในหมวดธาตุที่ 2 นี้ให้ลงนิคคิตอาคมที่พยัญชนะตัวแรกของธาตุ เสร็จแล้วเปลี่ยน
 นิคคิตเป็นพยัญชนะวรรคตัวที่ 5 ของพยัญชนะตัวที่ตามมา เช่น รุธ > รุอิ > รุณธ หรือ
 ฤษ > ฤษิ > ฤษณษ เป็นต้น
25. ย ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 3 ธาตุตัวเดียว คง ย ไว้ ธาตุที่มีพยัญชนะ 2 ตัว ให้นำ ย ปัจจัยกับ
 พยัญชนะท้ายธาตุเปลี่ยนเป็นรูปอื่น เช่น พุธ + ย - พุชฌ, ทิว + ย - ทิพพ เป็นต้น
26. ญ ณา ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 4 คงรูปไว้ตามเดิม เช่น สุนาติ (ย่อมฟัง).
27. นา ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 5 คงไว้ เช่น กิณาติ (ย่อมซื้อ)
28. ฤหา ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 6 คงปัจจัยไว้ ลบท้ายธาตุ เช่น คห + ฤหา + ติ - คณหาติ
 (ย่อมถือเอา) เป็นต้น
29. โอ ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 7 ลบ อ เหลือสระ โ- เช่น กร + โอ + ติ - กโรติ (ย่อมกระทำ) เป็นต้น
30. ฌ ญย ปัจจัย ลงในหมวดธาตุที่ 8 ให้ลบพยัญชนะตัว ฌ คงเหลือเฉพาะสระที่อาศัยพยัญชนะ
 ตัว ฌ คือ , - , - ย นำไปต่อท้ายธาตุ ธาตุสองตัว ต้นธาตุมีเสียงสั้น ให้พฤทธิสระต้นธาตุได้ คือ
 อ เป็น อา, อิ เป็น เอ, อุ เป็น โอ เช่น กร + ฌ + ติ - กาเรติ (ให้ทำอยู่) จุร + ฌ + ติ - โจเรติ
 (ให้ลักอยู่) ถ้าต้นธาตุเป็นสระเสียงยาว หรือมีตัวสะกดห้ามพฤทธิสระต้นธาตุ คงไว้ตามเดิม เช่น
 ปาล + ฌ + ติ - ปาเลติ (ให้รักษา) พนธ + ฌ + ติ - พนเธติ (ให้ผูกอยู่) เป็นต้น

คำถามประจำบท

1. คำว่า กริยาอาชยาด หมายความว่าอย่างไร ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
2. กริยาอาชยาด มีส่วนประกอบในคำอย่างไรบ้าง อธิบาย
3. วิภัติกริยาอาชยาด หมายความว่าอย่างไร แบ่งเป็นกี่หมวด อะไรบ้าง
4. กาลคืออะไร กาลในกริยาอาชยาดแบ่งเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง แต่ละชนิดใช้วิภัติกริยาอาชยาดอย่างไรบ้าง อธิบาย
5. บทในวิภัติกริยาอาชยาด หมายความว่าอย่างไร วิภัติกริยาอาชยาดแบ่งออกเป็นกี่บท อะไรบ้าง แต่ละบทมีความสำคัญอย่างไร มีเกี่ยวข้องกับวากยอย่างไรบ้าง อธิบายตามหลักวิชา
6. บุรุษในกริยาอาชยาด หมายความว่าอย่างไร แบ่งเป็นกี่บุรุษ อะไรบ้าง แต่ละบุรุษมีการแจกวิภัติอย่างไรบ้าง อธิบาย และแต่ละบุรุษไปมีความสัมพันธ์กับวิภัติกริยาอาชยาดอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
7. ธาตุคืออะไร แบ่งเป็นกี่หมวด อะไรบ้าง ธาตุแต่ละหมวดมีคำอธิบายอย่างไร เกี่ยวข้องส่วนประกอบอื่น ๆ อย่างไรบ้าง กล่าวเฉพาะส่วนที่ไปเกี่ยวข้องกับเท่านั้น
8. วากย หมายความว่าอย่างไร วากยมีกี่ชนิด อะไรบ้าง แต่ละชนิดมีคำอธิบายอย่างไร ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
9. วากยแต่ละชนิด มีการลงปัจจัยอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะกรรตุวากย ลงปัจจัยอะไรบ้าง อธิบาย
10. ปัจจัยในกริยาอาชยาด หมายความว่าอย่างไร ปัจจัยเกี่ยวข้องกับธาตุหรือไม่ อย่างไร ธาตุ 8 หมวดมีการลงปัจจัยอย่างไร ให้อธิบายแต่ละหมวดธาตุพร้อมทั้งปัจจัยประจำหมวดธาตุ ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
11. จงแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี
 - 11.1 อันว่ามนุษย์ทั้งหลาย ย่อมอาศัย ในโลก
 - 11.2 อันว่าเงาของตนไม้ ย่อมตกไป บนพื้นดิน
 - 11.3 อันว่าเมียของพ่อค้า ย่อมซื้อซึ่งอาวุธทั้งหลาย
 - 11.4 อันว่าชาวนา ย่อมกิน ซึ่งผลไม้ทั้งหลายในป่า
 - 11.5 อันว่าพวกเรา ย่อมศึกษา ซึ่งภาษาบาลี

12. จงแปลบาลีเป็นไทย

12.1 สุนชา วาณิชสฺส คาเม วสฺนติ.

12.2 สกุโณ รุกฺเข นิสิตฺติ.

12.3 ทาริกา วาจํ สฺวณฺนติ.

12.4 วเน ผลานิ วสุธายํ ปตฺนฺติ.

12.5 มยํ ภณฺเต ติสฺรณฺน สห ปญฺจ สีลาณี ยาจาม.

.....